

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ג' תמוז

(חלק כח)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת קרח, בו סיון-ב' תמוז, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ג' תמוז

124

מו"ח אדמו"ר רק אחר הגאולה ב"ב תמוז³, לפי שאין לברך „עד שיצא מהסכנה לגמרי . . עד שיחזור לבוריו לגמרי“⁴]

אבל בעצם ענין הגאולה ישנו עילוי בהתחלת הגאולה לגבי שלימות הגאולה. שכן (נוסף לזה שבהתחלה ישנה המעלה של פריצת הקושי ד, כל התחלות קשות⁵, הנה) בהתחלת הגאולה נפעל שינוי המצב (ועד – להפכו –) מגלות (גולה) לגאולה,

[ובפרט בנדון דידן, ששינוי המצב בפשטות שנפעל ע"י הגאולה בג' תמוז – השחרור מבית האסורים (ובפרט בתנאים שהיו במדינה ההיא בימים ההם⁶) והמעבר (אפילו) למצב של גלות בעיר רחוקה – הי' (בכמה פרטים) גדול יותר מן השינוי והחילוק שבין היותו בגולה לבין יציאתו חפשי לביתו (ובפרט שגם אחר כך בהיותו בביתו הי' תחת „השגחה“ מצד הממשלה ההיא)]

והרי ידוע, שבהתחלת כל ענין כלול

א. ג' תמוז – היום שבו יצא כ"ק מו"ח אדמו"ר לחירות מבית האסורים – חל (בכמה שנים) בסמיכות לשבת פרשת חוקת (פעמים שחל בשבוע של פ' חוקת, ולפעמים בימים ה"מת" ברכים משבת פ' חוקת).

וע"פ דברי השל"ה הידועים², שכל מועדי השנה – כולל מועדים דרבנן – נרמזים בפרשיות התורה שקוראים בשבתות שהם חלים בהם, מוכן, שישנו רמז בפרשת חוקת על הגאולה דג' תמוז.

ב. בגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר היו ב' שלבים (כלליים): בג' תמוז יצא מבית האסורים, אבל אז נשלח לגלות למשך ג' שנים; רק לאחר מכן, ב"ב-י"ג תמוז, יצא לחירות באופן מוחלט, גם מן השילוח לגלות, והותר לו לשוב לביתו. ונמצא, שבג' תמוז היתה התחלת הגאולה, ובי"ב-י"ג תמוז היתה שלימות הגאולה.

ומהאי טעמא ישנו עילוי בג' תמוז לגבי י"ב-י"ג תמוז:

אע"פ שחג הגאולה נקבע לימי י"ב-י"ג תמוז דוקא – הנה טעם הדבר הוא לפי שהזמן הראוי לקביעת ענין של „חג“ (ושמחה גלויה) הוא כאשר הגאולה היא בשלימות,

[וע"ד ברכת הגומל שבירך כ"ק

(3) סה"מ קונטרסים ח"א קעה, א. ס' התולדות אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' 221. – וכן אמר אז (לאחרי הגאולה ד"ב תמוז) מאמרי ד"ה ברוך הגומל (נדפסו בסה"מ קונטרסים שם: סה"מ תרפ"ז).

(4) סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג, ס"ה.

(5) מכילתא (ורש"י) יתרו יט, ה.

(6) ראה בזה – לקו"ש ח"ד ע' 1315. ועוד.

(7) שאז היתה סכנת נפשות ממש, כדלקמן ס"ה.

(1) כן הי' בשנת תרפ"ז (שנת המאסר והגאולה), וכן בקביעות שנה זו (תשד"מ).

(2) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

— ויש לומר, שענין זה, שהגאולה דג' תמוז היתה שייכת לדרגא זו דמסירת נפש — ללא כל הגבלות ד„חשבון“ — הוא לפי שבהתחלת הגאולה צריך לבוא לידי ביטוי התוכן הכללי של המאסר והגאולה.

ד. הרבי, בעל הגאולה והשמחה, סיפר¹³, שביום ה' ר"ח תמוז קודם חצות היום מסרו לו את הידיעה, שהוא ישוחרר מבית האסורים וישלח לגלות לג' שנים בעיר קאסטראמא. בתוך כך הודיעו לו, ששחרורו מהמאסר יהי' ביום, ויותר לו לשהות במחיצת בני ביתו למשך ו' שעות, ובלילה יהי' עליו לעזוב את העיר ולנסוע לקאסטראמא.

כיון שהדבר הי' ביום חמישי בשבוע, שאל הרבי: מתי יגיע לקאסטראמא? והשיבו לו שיגיע לשם בשבת. על כך אמר הרבי, שבשבת בשום אופן לא יסע. ורק לאחר השתדלות מיוחדת בקרב חוגי הממשלה פעלו שיוכל הרבי לנסוע ביום א', ג' תמוז (ועד אז נשאר בבית המאסר).

א' מאלו שביצעו בפועל את מאסרו, אמר לו, שאם לא יסכים לנסוע בליל שישי ולהגיע לקאסטראמא בשבת, לא יושחרר מן המאסר. על כך השיב לו הרבי, שמוכן הוא להשאר במאסר כל משך זמן שיהי', אבל בשבת בשום אופן לא יסע!

ה. הנהגה כזו, לעמוד בתוקף כזה שלא לנסוע בשבת, דורשת הסברה:

הדבר כולו. ע"ד שמצינו בענין דראשי תיבות — ענין ע"פ תורה וגם בתורה⁸ — שהאות הראשונה של התיבה מרמזת על כל התיבה⁹, וכדומה¹⁰; ועד"ז בענינו — שכל גאולתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נרמזה ו„נכללה“ בהתחלת הגאולה בג' תמוז.

ג. תוכנם הכללי של מאסר וגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר קשור לעבודתו בהרבצת התורה והחזקת היהדות והפצתן במדינה ההיא, עבודה שדרשה בימים ההם מסירת נפש בפועל.

ויתירה מזו: כמו שכבר נתבאר כמה פעמים¹¹, לא היתה זו מסירת נפש בעלמא, אלא מסירת נפש בלי הגבלות וחשבונות. אילו הי' נכנס לחשבון אם ישנם דרכים ע"פ טבע להצליח בעבודה זו (וכיו"ב), לא הי' שום מקום לפעול בעבודה זו, ועאכו"כ שלא למסור נפש על זה (ומכל"שכן וקל"חומר¹² — שלא להעמיד בסכנה את חיי תלמידיו ושלוחיו למען עבודה זו).

ואופן זה של מסירת נפש ללא כל חשבונות ראינו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בגלוי בהנהגתו הנ"ל בכלל, ובפרט בקשר עם גאולתו בג' תמוז, עד שעצם התאריך דג' תמוז (בשייכות לגאולה) מציין את מסירת נפשו, כדלקמן.

(8) ראה שבת קה, רע"א: מנין ללשון נוטריקון מן התורה כו'. ובכ"מ.

(9) עיין עשר היחוד והאמונה פ"ב. ועוד.

(10) כמו ענין „ראש השנה“ שבו כלול החיות של כל השנה (לקו"ת ר"ה נג, ד. שם נח, א. עטרת ראש בתחלתו בארוכה. ועוד).

(11) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 302 ואילך.

ועוד.

(12) ראה לקו"ש שם ע' 304.

(13) ראה ספר השיחות תש"א ע' 139. ס'

התולדות שם ע' 212 ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 1063.

(של הנסיעה עצמה) עד כניסת השבת, ובמשך זמן זה הי' מקום להשתדלות גדולה שיוכל לעצור באמצע הנסיעה עד אחר השבת.

[ואף אילו הי' מוכרח להשאר בקרון הרכבת ביום השבת – הרי הוא אנוס, ואף זאת רק באיסור דרבנן – איסור תחומין¹⁵ (שכן עצם היותו בקרון בעת נסיעתו) אינו עשיית מלאכה].

127

(15) ראה שו"ת חתם סופר ח"ו סי' צז (ובעוד אחרונים) דברכת ליכא אלא משום איסור תחומין, וראה שו"ע אדה"ז סת"ד ס"ב „שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה“, ובמילא אין איסור תחומין של תורה, אלא דרבנן.

אבל אין לומר דכאן מותר, דכיון שהוא למעלה מיו"ד שהוא רק ספק, ובספק דרבנן מקילין (שו"ע אדה"ז סרמ"ח ס"ג. סת"ד ס"ג) – כי ברחב ד' יש תחומין גם למעלה מיו"ד (שו"ע אדה"ז סת"ד ס"א), שלכן הולך בקרון אע"פ שגבוה י"ט יש בו משום תחומין (שו"ע אדה"ז סרס"ו ס"ז). וראה גם שו"ת חת"ס שם, שו"ת שואל ומשיב חמישאה ס"ג ועוד (כמה מהם נסמנו בכף החיים סת"ד אות ה).

אבל להעיר משו"ת חת"ס שם סצ"ח שמחלק בין קרון ע"י בהמות, שרק בזה אמרינן כארעא סמיכתא משום שא"א שתלך י"ב מיל כו' בלי שתעמוד – וקרון שהקיסור מוליכו שאין אומרים בזה (כשאינו עומד*) כארעא סמיכתא, והאיסור ברכבת הוא רק משום ספיקא [איש משום כל תיקו דאיסורא (בנדוד), אי יש תחומין למעלה מיו"ד] לחומרא אפי' דרבנן, או מפני שלהרמב"ם חוץ לייב מיל דאורייתא וספיקא לחומרא. ולסברא זו, מכיון שאדה"ז פסק (כנ"ל) אשר (א) בזמן הזה שאין רה"ר גמורה אין תחומין של תורה, (ב) למעלה מיו"ד בספק דרבנן מקילין** – לכאורה

בכך שסירב למלא את הציווי לנסוע מיד לקאסטראמא (לאחר שכבר הוסכם לשחררו מהמאסר) ונשאר במאסר – העמיד הרבי את עצמו מיד במצב של ודאי סכנה:

מלכתחילה הרי נגזר עליו גזר דין של היפך החיים ר"ל, אלא שע"י השתדלות בוטלה הגזירה והוחלפה בעונש קל יותר של (עשר שנים, ואחר כך) ג' שנים בגלות; וגם אחר כך, אלו שמלכתחילה פסקו את גזר הדין הראשון הנ"ל לא שינו את דעתם, אלא שהוכרחו (ע"י חוגים גבוהים יותר בממשלה), לבטל בעצמם פרט זה ולשחרר את הרבי מבית המאסר – וא"כ מובן, שהחלטה להשאר ברשותם בבית המאסר באופן זה היתה סכנת נפשות ממש; ובפרט שעצם סירובו של הרבי לנסוע בשבת עורר בהם כעס נוסף וגדול: מרידה כנגד פקודה שלהם, פרסום שמירת השבת בבית המאסר שלהם ובפרסום הכי גדול (לעיני הפקידים והאסורים), והעדר יכלתם להוציא לפועל את מזימתם לגרום שהרבי יסע בשבת¹⁴.

לאידך, מאחר שהיציאה מבית האסורים היתה צריכה להיות ביום חמישי, הרי ענין חילול השבת הי' (א) לא באותו זמן כלל, וכן (ב) רק בגדר פסוק – וכמה פסקות. שכן אחר השחרור הי' עדיין מקום רב להשתדלות ובהנהגתו של הרבי – שלא יצטרך לנסוע מיד באותו לילה; ואפילו לא היו מצליחים לפעול זאת בתוך זמן קצר כל כך, עדיין נותרו כ"ד שעות

(* וצריך בירור בנדוד (נסיעת כ"ק מו"ח אדמו"ר לקאסטראמא) – האם היתה הרכבת עומדת באמצע הדרך (בשבת).

(**) ולהעיר משו"ע אדה"ז סרמ"ח בקו"א סק"ג.

(14) ראה סי' התולדות שם.

עבודתו של הרבי במדינה ההיא, יש מקום להבין מדוע היתה הנהגתו באופן כזה. שכן בראותו שמצב בני ישראל במדינה ההיא הוא כזה, שעצם הקיום של בני ישראל ושל היהדות עומד בסכנה גדולה – שלא יכבה נר ישראל ח"ו, ובהכירו את שליחותו בתור נשיא ישראל המחויב לדאוג לקיום עם ישראל, הנה במסירת נפשו למען בני ישראל לא התחשב הרבי בשום חשבונות והגבלות.

אבל בנדון דידן, כיון שלא הי' מדובר בענין הנוגע עכ"פ ל"טובת" רבים וציבור, כי אם (לכאורה) בשאלה בנוגע להנהגתו באופן פרטי – אם עליו לנסוע לקאסטראמא או לא – מפני מה העמיד הרבי עצמו גם במקרה זה במסירת נפש כזו?

128 ואדרבה: ע"י הנהגה זו העמיד בסכנה את כל עבודתו בהרצת התורה וחיזוק היהדות!

ז. וי"ל ההסברה בזה:

השאלה העומדת על הפרק, בנקודת הענין, לא היתה אם יש למסור נפש על שמירת השבת אם לא, אלא היתה זו שאלה של קידוש השם או חילול השם:

מטרתם של אלו שאסרו את הרבי היתה להחריב את עבודתו של הרבי בהחזקת היהדות. אילו יצוייר שהרבי לא הי' מתנגד מיד לפקודה לנסוע תיכף אחר שחרורו, כרצונם (שהרבי יסע בשבת) – הי' זה עכורם נצחון; הרבי "הסכים" לנסוע בשבת.

כל אלו שהיו שומעים הסכמה זו – הרי לא היו יודעים את כל החשבונות האמורים לעיל (שתהי' השתדלות

ואם כן, הרי לכאורה תמוה ביותר: מפני מה התייצב הרבי בתוקף כנגד הנסיעה, והעמיד עצמו תיכף במצב של סכנה – לכאורה הי' עליו לכל לראש לצאת לאתרו מן (הסכנה –) בית האסורים, ואחר כך לטכס עצה איך יוכל להמנע מהנסיעה בשבת?

ו. הנהגה של מסירת נפש כזו ראינו אצל הרבי בכל גישתו לעבודה דהרצת התורה וחיזוק היהדות במדינה ההיא.

כמו שנתבאר כמה פעמים¹⁶, מסירת הנפש של הרבי כללה (לא רק ענינים שחייבים למסור נפש עליהם, אלא) גם ענינים שהם בגדר "הרשות בידו". יתר על כן: כפי שנתבאר בארוכה במקום אחר¹⁷, מסירת נפשו היתה גם על ענינים שכמה גדולי וחכמי ישראל סברו שאין למסור נפש עליהם.

אמנם, כאשר הנדון הוא כללות

מותר להפליג לפני השבת (ראה סרמ"ח שם). ולהלכה כבר אסרו באחרונים בפשטות הנסיעה ברכבת הברזל וכיו"ב בשבת (כנ"ל). ואכ"מ.

16 ראה הנסמך בהערה 11.

17 לקו"ש ח"ה ע' 321. וראה שם שי"ל שמסנ"פ דכ"ק מו"ח אדמו"ר אז היתה כעין קנאות דיפניח, שמלכתחילה היתה, שלא ברצון חכמים... אלולי (שראו שצדק מלכתחילה – ע"י) שקפצה עליו רוח"ק ואמרה והיתה לו גו" (ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ז), שכמה חכמי וגדולי ישראל סברו שאין לו למסנ"פ כו'. עיי"ש.

דאף גבי קרון אף למי"ד י"ב מיל דאורייתא אין איסור דאורייתא דלכ"ע לא שי"ך תחומין כשהספינה הולכת. ע"ש. וכבר העיר בס' זכרון יוסף (בדריוב, תרפ"ט) את ריא שלכאורה זה סותר פסק אדה"ז בס' רטו שם דבקרן יותר מי"ב מיל (להאמרים שהוא מה"ת) יש תחומין מה"ת ואכ"מ.

בחשאי שבוודאי תפעל שהרבי לא יצטרך לנסוע בשבת כו') –

[וכמו שנתבאר כמה פעמים, שכאשר עסקינן בענין של קידוש השם וחילול השם, אין נוגע אם הענין המדובר כרוך באיסור הכי חמור או באיסור הכי קל; השאלה היחידה הנוגעת היא האם הסובבים עלולים לפרש את הדבר בתור ענין הפכי¹⁸].

ח. וזוהי גם השייכות דג' תמוז לפ' חוקת:

בפרשת חוקת¹⁹ מסופר אודות חטא „מי מריבה“ שבעטיו נענשו משה ואהרן אשר „לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ גו“²⁰.

ולכאורה אינו מובן²¹: מה הי' חמור כל כך בחטא זה, עד שבגללו נמנע ממושה להכנס לארץ ישראל? ובפרט, שהרי נזכרים בכתוב עוד ענינים שמושה נענש עליהם – ואעפ"כ לא נענש עליהם בעונש חמור כל כך. ודוקא חטא זה – השינוי להכות את הסלע במקום לדבר אליו – הביא לגזירה החמורה שלא יכנס לארץ ישראל!?

אלא שהטעם לזה נרמז בפסוק²⁰ „יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל“, וכפירוש רש"י, שמטעם זה

חטא זה חמור יותר מטענתו של משה רבינו לה' „הצאן ובקר ישחט להם“²² – דהתם „לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קידוש השם“.

– והיינו, שכאשר מדובר אודות ענין של קידוש השם או הפכו, מה שנוגע הוא רק כיצד הדבר מתפרש ע"י אחרים.

ט. ועוד י"ל בזה – בעומק יותר:

129 אופן ההנהגה הנ"ל של הרבי – שהתייצב כנגד פקודתם של אלו שאסרו אותו – לא הי' רק כשהדבר הי' נוגע (בגלוי) לענין של יהדות, אלא כפי שסיפר הרבי²³, שעשה הסכם חזק בעצמו, שלא יתפעל מהם כלל, ולא רק שלא יתחשב עמהם בדברים הנוגעים (בגלוי) ליראת שמים.

ועל הנהגתו זו נענש הרבי ביסורי הגוף ר"ל, הוכה וכו'.

– בהנהגה זו הרי אין מקום לחשבונות הנ"ל דקידוש השם, או שהדבר ישפיע על העבודה דהרבצת התורה כו' – וא"כ מהו הטעם לאופן הנהגה זה של הרבי?

הנה גם הביאור על הנהגה זו נרמז בפרשת חוקת, תיכף בשם הפרשה: „חוקת“:

י"ד. רבינו הזקן מבאר²⁴ ש„חוקה“ היא מלשון חקיקה.

18 ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"א (אבל לא נאמר שיש למסור נפשו על הענינים שהובאו שם).

19 כ, ז ואילך.

20 שם, יב.

21 וכבר האריכו במפרשי התורה בזה.

22 בהעלותך יא, כב.

23 ראה תחילת הסיפור – במקומות שנסמנו

בהערה 13.

24 לקו"ת פרשתנו (נו, א). וראה שם

בחוקותי מה, א ואילך.

היתרון בחקיקה לגבי כתיבה:

בכתיבה האותיות הן דבר נוסף על הקלף שעליו הם כתובים. אמנם ע"י הכתיבה מתאחדות האותיות עם הקלף, אבל זהו באופן של שני דברים המתאחדים. ולכן, יש בזה מקום לשינוי ואף לביטול – אפשר להפריד (למחוק) את האותיות מן הקלף.

משא"כ בחקיקה, אין האותיות מציאות נפרדת מן הדבר שבו הם חקוקים, אלא הן מינ"י ובי", הן חלק ממצייאות האבן (הטובה) שבה הן חקוקות. ולכן מן הנמנע להפריד את האותיות מהאבן, שכן נגיעה באותיות – הריהי נגיעה באבן (הטובה).

וכן הדבר גם ברוחניות: כאשר עבודת השם היא רק כמו דבר נוסף על מציאותו של האדם, יתכן שיהיו בזה שינויים. עלול להיות מצב שבו האדם לא יקיים ענין של עבודת ה' (מאיזו סיבה שתהי', כולל גם – היותו אנוס), מבלי שתהי' בזה „נגיעה“ במציאותו.

אבל בשעה שעבודת השם נחקקת במציאותו – עבודת השם נעשית חלק ממנו עצמו – אזי אין שייך להפריד אותו מעבודת השם. נטילת ענין של עבודת השם ממנו פירושו נטילת (החרבת) מציאותו (ע"ד שהרוצה להחריב את צורת האותיות שעל אבן טובה, יזדקק לשם כך לשבירת האבן²⁵).

ולכן מי שעבודת ה' חקוקה בנפשו, מוסר נפשו על כל פרט ופרט של יהדות, בלי חשבונות²⁶, לפי שאי אפשר להפריד בינו לבין איזה ענין שיהי' מעבודת השם.

יא. עד"ז היתה הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר:

מאחר שענינים של תורה ומצוות היו אצלו באופן של חקיקה²⁷, על כן מסירת נפשו שלו לא היתה תלוי' בחשבונות²⁷ (אם במקרה זה ההלכה היא שיש למסור נפש, או שהדבר יביא רווח ותועלת וכיו"ב);

אצלו לא הי' זה ענין של מסירת נפש עבור דבר אחר (שחוץ הימנו), שבו שייך חשבון אם יש למסור את הנפש אם לאו – אלא הדבר בא כאילו בדרך ממיילא: כיון שעבודת השם היתה חלק ממצייאותו גופא, עד שמן הנמנע להפריד ביניהם, הנה בדרך ממיילא כל עניני עבודת ה' היו אצלו עד כדי מסירת נפש.

ומהאי טעמא מסירת נפשו לא היתה רק על ענינים שנגעו לעבודתו בגלוי, אלא הוא מסר נפשו שלא „להכנע“ (לא לו שאסרו אותו) באיזה אופן שהוא:

מה שלא התחשב בהם לא הי' רק ענין של חשבון כו', אלא שבטעם לא

(26) וזוהי ג"כ השייכות לתיבת „חוקת“ כפי פירושה הפשוט, חוקה שלמעלה מטעם. וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ח ע' 300 ואילך.
(27) להעיר מלקו"ת פרשתנו שם (נז, רע"ג): משה . . ונחנו מה ח"ע . . אותיות החקיקה.

(25) ושאני שבירת הלוחות דאירע בזה נס ד„לוחות נשברו ואותיות פורחות“ (פסחים פז, סע"ב. חדא"ג מהרש"א שם) – אף שהיו אותיות החקיקה. ואכ"מ.

הי' ביכלתו להכנע באיזה אופן שהוא שעבודה זו היא אצלו באופן של
 – לפני אלו המפריעים ומבלבלים „חוקת“, חקיקה מיני' ובי'.
 לעבודה דהרבצת התורה כו', לפי
 (משיחות ש"פ חוקת תשנ"א, תשנ"ג)

